

En inblick i rrk:s arbete och vedermödor

BILL DOUHAN

I föregående nummer av FiU publicerades 2007 års fågelrapport för Upplands rapportområde. Det är den 34:e som utkommit sedan den första trycktes i FiU 1975. Årsrapporterna kom tidigare ofta i nummer 2 av FiU, men publiceringen har under senare år fördröjts. Senareläggningen har mött en del kritik. Det kan därför vara på sin plats att här berätta vad som är orsaken till att det har blivit så.

Ett sätt att göra det är att samtidigt lämna information om hur vi i rrk Uppland arbetar. En kort historik kan också vara på sin plats innan vi kommer in på det. Upplands Ornitologiska Förening (UOF) fick sitt namn 1984 efter att tidigare ha hetat Uppsala läns Ornitologiska Förening. Föreningen bildades 1971, men då hade rrk Uppland redan existerat och varit verksam sedan 1967. I begynnelsen fanns rapportkommittén, därefter bildades föreningen, skulle man kunna säga.

Flera av rrk:s ledamöter är gamla i gården (Allra längst har Martin Tjernberg varit med; han kom med redan 1969). Det gör att vi kan berätta lite om hur fågelrapporteringen gick till på den tiden. Inledningsvis kom rapporterna in per brev och rrk sammanställde dem med hjälp av papper och penna, i bästa fall med hjälp av skrivmaskin. Den första årsrapporten skrevs ut på skrivmaskin och FiU gavs ut som stencil under de första åren. Kring mitten av 1970-talet uppmanades rapportörerna att skicka in sina observationer skrivna på liggande A5-ark; ett ark för varje art. Det var tider det. Dessa samlades i pärmar. Med datorns inträde förenklades hanteringen av inkomna rapporter på så vis att alla observationer datalades och kunde sorteras. I början av 2000-talet kom så den nuvarande ordningen med Svalan. Den skapades för att bl.a. förenkla rrk:s arbete med sina sammanställningar. Detta var en kort historik om rapporteringen. Slutsatsen är att

det har hänt mycket på den fronten under en fyrtioårsperiod.

Svalan är inte bara av godo

Svalan var således tänkt att underlätta arbetet för rrk. Tanken var god, men händelseutvecklingen har inte blivit den man kanske trodde. Visst är det enklare att bl.a. sortera och arkivera fågelobservationer i Svalan, men samtidigt har antalet rapporterade fynd rakat i höjden på ett häpnadsväckande sätt. Tidigare, när rapportörerna var tvungna att årligen skicka ett brev med sina observationer, var det dryga hundratalet rapportörer som gjorde så. Antalet observationer stannade vid kanske 20 000. I takt med att i stort sett alla människor numera har tillgång till dator och är uppkopplade på nätet har antalet rapportörer ökat kraftigt och med dem även antalet rapporterade fågelfynd. För 2007 års del innebar det 1 111 rapportörer och fler än 180 000 fågelfynd!

Fler fågelobservationer är naturligtvis positivt och skapar förutsättningar att göra en än bättre årsrapport. Tyvärr finns det också nackdelar med att det är så enkelt att rapportera i Svalan. Vem som helst kan börja rapportera sina iakttagelser och det har fått till följd att det finns mängder av fynd som vi inte vet sanningshalten i. Motargumentet här kan vara att rrk även tidigare måste ha fått in mer eller mindre tveksamma fynd och visst var det så. Under perioden före Svalan visste vi dock i betydligt högre utsträckning än idag vad det var för människor som rapporterade och vad de kunde om fåglar. Ett stort problem idag är att vi ofta inte har en aning om vad det är för människa bakom namnet som står som rapportör i Svalan. Vi vet inte vad han/hon kan (eller inte kan...) eller vilka erfarenheter rapportören sitter inne med.

Felaktiga rapporter

En okänd andel av de fynd som rapporteras i Svalan är felaktiga och varje misstänkt fall orsakar merarbete för rrk. Vid tveksamheter har rrk möjlighet att kräva in en så kallad raritetsrapport och den måste bli godkänd för att fyndet skall publiceras. Det gäller i första hand

mer eller mindre ovanliga arter som normalt inte uppträder i rapportområdet. Tyvärr är det också så att det kommer in felaktiga rapporter om vanliga arter, men från för respektive art oväntad (för att inte säga omöjlig) tidpunkt på året. Exempel på sådana fynd är bivråk i april och busksångare i början av maj. Sådana fynd är så osannolika att rrk generellt ställer sig ytterst tveksam till deras riktighet. Rrk kan även här kräva in en rapport där omständigheterna kring fyndet skall lämnas och vad som egentligen är grunden till artbestämningen. Det finns även andra exempel på fynd som rrk ibland ställer sig tvivlande till, t.ex. stora antal sträckande vid för den aktuella artens avvikande väderförhållanden. Även här behöver vi ibland kräva in raritetsrapporter, men det är inte alltid vi är konsekventa. Vi hinner inte med. Det skulle underlätta för rrk om oerfarna fågelintresserade tar för vana att kontrollera med litteraturen innan de rapporterar i Svalan. Säger litteraturen att den art Du tror dig ha sett i januari normalt skall befinna sig i Afrika vid den tidpunkten, bör Du givetvis tänka dig för innan du eventuellt rapporterar. Kan det inte ha varit en annan art?

I takt med att antalet rapportörer har ökat har deras sätt att använda Svalan också förändrats. Många använder idag Svalan som sin dagbok och rapporterar ofta nära nog dagligen in vad som har observerats under dagen. Det flyter således hela tiden in mängder av rapporter och idealet är att även rrk dagligen följer upp vad som händer här. Rrk har nämligen till uppgift att bunta ihop observationer i Svalan, men också att bedöma sanningshalten i alla fynd. Allt detta är numera ett mycket omfattande arbete och eftersom rrk arbetar helt ideellt är det inte alltid som arbetet i Svalan prioriteras före annat (arbete, familj, fågelskådning etc.).

Lokalangivelser

Ett annat stort problem som orsakar mycket onödigt arbetet för rrk är sättet att ange lokal för observationer. Här slarvas det rejält på många håll. Det är ofta besvärligt att utifrån lokalangivelsen avgöra var den rapporterade fågeln fanns. Det gör det svårt för rrk att

bestämna platsen för fyndet och, än värre, avgöra om det kanske är samma fågel som rapporterats även av andra. Man anger lokal utan tanke på att rrk skall sammanställa alla fynd. Det är mycket viktigt att man anger platsen så exakt som möjligt; helst närmaste namn på den topografiska kartan och gärna även sockentillhörighet. Är det långt mellan lokalnamnen bör du också ange avståndet och vädersträck från angivet namn; t.ex. ca 500 meter SV Tierp kyrka. Det avgörande vid lokalangivelsen är den plats där fågeln i fråga befann sig, inte den plats där du som observatör råkar stå.

Samtidigt som arbetsbördan ökat för rrk har ledamöterna också blivit fler. För närvarande är vi tio i kommittén, men trots det är vi underbemannade. Det finns en hel del som vi skulle behöva sätta tänderna i, men som vi är tvungna att lägga åt sidan på grund av arbetsbelastningen. Hit hör t.ex. lokaladministration och hantering av gamla obsar som matats in i Svalan. Vi skulle kunna vara dubbelt så många, men det är mycket svårt att hitta lämpliga kandidater som är beredda att hjälpa till på sin fritid.

Tidspress

Meningen är således att ledamöterna i rrk allt eftersom skall administrera och bunta observationer i Svalan. Målsättningen är att arbetet med det gångna årets fynd i princip skall vara färdigt när året är till ända. Så enkelt är det dock inte i verkligheten. Ambitionsnivå och tillgänglig tid varierar för ledamöterna i rrk. Som bekant hänger en kedjas styrka på dess svagaste länk; d.v.s. rrk är inte färdig med sitt arbete förrän den av ledamöterna som har sämst med tid till slut är det. Och det kan dröja.

Andra faktorer som ställer till problem är att alla rapportörer faktiskt inte har datorer och att än fler inte är uppkopplade. Dessa skådare är därmed tvungna att, som tidigare, skicka in sina obsar per brev eller, något bättre för rrk, skriva i Excel-ark. Detta har vi fört fram som delförklaring till varför rrk:s arbete drar ut på tiden och då ibland mötts av argument som att rrk borde strunta i dessa obsar.

Rrk Uppland anser dock att detta inte är ett tillfredställande sätt att bemöta rapportörer som kanske under en lång följd av år har lagt ned stor möda på att rapportera sina fynd. Inte oväntat är det ofta lite äldre skådare som inte är uppkopplade, men dessa har ofta mängder av intressanta fynd som rrk anser bör beaktas i vårt arbete. Rrk Uppland har för avsikt att fortsätta att ta emot rapporter som kommer in per brev, men samtidigt, i möjligaste mån, försöka få dessa rapportörer att övergå till dator.

Det finns för övrigt även ett par ledamöter i rrk som inte är uppkopplade på nätet. Det innebär att de inte kan administrera sina arter i Svalan utan är beroende av andras arbete för att detta skall bli gjort. Ett sätt att komma runt det har varit att fördela arbetet på så sätt att de som inte är uppkopplade istället producerar artsammanställningar utifrån de buntningar som andra gör i Svalan. Ett annat sätt att möta detta skulle kunna vara att kräva att ledamöter i rrk skall ha dator och vara uppkopplade, men hittills har detta inte varit aktuellt.

Svalan klarar inte arbetsbelastningen

Ytterligare en svaghet som har direkt med Svalan att göra är att den i sin nuvarande form tidvis inte klarat av den arbetsbelastning den varit utsatt för. Under våren 2008 var det tidvis så många som var inne i Svalan att rrk helt enkelt inte hade möjlighet att utföra sitt arbete på ett tillfredställande sätt. Arbetet gick så långsamt att de som skulle göra något i Svalan gav upp och sköt det på framtiden. I och för sig var det först under brinnande fältsäsong, d.v.s. under april–maj, detta inträffade, men rrk Uppland hade då ännu inte hunnit färdigt med sitt arbete för det gångna året i Svalan. Detta till stor del beroende på att många fynd kom in sent i Svalan, in på det nya året, och viktiga brevrapporter kom också först då. Det värsta är att vi inte kan utesluta samma problem även våren 2009.

Att under fältsäsong, d.v.s. under april–juni, sitta hemma och skriva på fjolårets fågelrapport är inte direkt inspirerande. Några få var färdiga i tid det gångna året, men många

sköt arbetet på framtiden. När väl den antagna tidsramen hade fallit drog arbetet rejält ut på tiden och den sista i kedjan var inte färdig med sitt arbete förrän i oktober.

Även om arbetet med rapporten har dragit ut på tiden under senare år har dock dess utformning och innehåll utvecklats till det bättre. Samtidigt som stor möda har lagts ned på att sammanställa all grundfakta har vi under de två senaste åren också försökt få till en rapport som är mer enhetlig. Med det menas att vi har försökt släta över de största olikheterna i ledamöternas sätt att skriva. Vår förhoppning är att rapporten därmed också har blivit mer läsvärd.

Framtiden

Rrk Uppland har alltid haft som målsättning att försöka göra en innehållsrik och läsvärd rapport och det tycker vi att vi har lyckats väl med. I och med Svalan har dock arbetsbördan ökat så kraftigt att vi numera har problem att fullfölja denna målsättning. Eftersom situationen efterhand blivit allt mer ohållbar har vi under senare tid årligen haft flera möten där vi diskuterat vårt sätt att arbeta. Vad kan vi göra för att underlätta arbetet och ändå göra en bra, kanske bättre, årsrapport?

Att underlätta och samtidigt förbättra är dock svårt då arbetsbördan hela tiden ökar och vi även har svårt att få fler delaktiga i rrk:s arbete. Dessa möten har därför aldrig utmynnat i de avgörande förändringar som helt klart behövs. Vi har inte funnit något sätt att underlätta arbetet och ändå vidmakthålla kvaliteten på årsrapporten. Det är en omöjlig uppgift utan att utöka antalet ledamöter. Mötena har istället utmynnat i förslag som att reducera antalet arter som vi skriver om och att inte skriva så utförligt om andra. Detta skulle givetvis underlätta vårt arbete, men resultatet skulle givetvis bli en sämre årsrapport. Dessa diskussioner har hittills alltid resulterat i att på sin höjd någon enstaka art har försvunnit. Alla andra arter har haft åtminstone några förkämpar för sin fortsatta existens i rapporteringsmallen. Istället för att älta frågan vidare har vi enats om att fortsätta med nästan samma arter som förr. Vi skjuter

avgörandet framför oss.

Tidsoptimister har vi alltid varit i rrk Uppland. På våra möten har vi beslutat att vara färdiga med skrivierna till ett visst datum, men det har vi sällan lyckats med. Ideellt arbete kräver sina offer, i vårt fall de goda föresatserna kring tidsramarna. Detta är något som vi säkerligen får leva med även framöver, men vi hoppas kunna bättra oss.

Rrk Upplands målsättning inför framtiden är att fortsätta producera en innehållsrik och läsvärd årsrapport om fågellivet i rapportområdet. Vi har för avsikt att försöka vidareutveckla vårt arbete och försöka få fler

att aktivt delta i detta. Vad gäller tidpunkten för utgivningen av rapporten är det vår målsättning att försöka få den färdig tidigare, men detta får inte gå ut över den än viktigare föresatsen att producera ett väl underbyggt dokument för framtiden. Det är till rrk:s årsrapport man skall gå när man vill veta vad som hände under året.

Rapportkommittén för Uppland
genom

Bill Douhan
Rönaby, 741 94 Knivsta
bill.douhan@lm.se

Så här vill rrk Uppland att Du skall rapportera dina fågelobservationer i Svalan

I Svalan kan vem som helst rapportera sina iakttagelser av fåglar. Alla som har en dator och är uppkopplade har denna möjlighet. Det är många som har upptäckt detta och tycker det är roligt att rapportera sina observationer. Detta är givetvis något som rrk Uppland uppskattar och som vi är tacksamma för. Vi uppmanar dock alla som använder sig av Svalan att läsa igenom det som följer nedan. Det är information som underlättar för både Dig som rapportör och för oss i rrk som har till uppgift att ta hand om och utvärdera alla fynd. Samtidigt är det vår förhoppning att den skall ge Dig en tankeställare innan Du rapporterar i Svalan nästa gång! Läs vidare; tack! Det är mycket, men vi uppmanar Dig att läsa igenom allt! Det är viktigt!

Rapportera INTE dina fågelobservationer i Svalan om du inte är helt säker på artbestämningen!

Allt fler rapporterar sina fågelobservationer i Svalan och tycker därmed att de har gjort en insats för att öka vårt kunnande. Det är

givetvis riktigt, men bara så länge det som rapporteras är korrekt! Alla har inte insett betydelsen i detta och det finns därför många rapporter i Svalan som är felaktiga. Grundregeln för alla är att det som rapporteras givetvis skall vara rätt! Helt avgörande är naturligtvis att artbestämningen är riktig, men även andra fakta skall så långt det är möjligt vara rätt.

Tyvärr är det många som rapporterar fynd av fågelarter som de tror sig ha sett utan att kontrollera fakta med fågelboken. Rrk uppmanar Dig att innan Du rapporterar kontrollera om det är möjligt att det kan ha varit den art Du tror det var. Finns det inte någon annan, mer vanlig art, som det ändå kan ha varit istället för den mycket ovanliga som Du tycker dig ha sett? Om Du ändå är säker på att det var den mindre sannolika av de tänkbara måste Du lämna en noggrann beskrivning av fågeln eller, än bättre, bifoga ett fotografi av den! Var medveten om att rrk alltid kräver en beskrivning om arten är tillräckligt ovanlig. Kommer det inte in en beskrivning blir fyndet automatiskt underkänt. Du måste vara helt säker på att du har sett rätt innan du rapporterar ditt fynd i Svalan!

Om du tror dig ha sett en ovanlig fågelart och är tvungen att skriva en så kallad raritetsrapport om fyndomständigheterna skall du bara skriva ned de fakta du verkligen har registrerat. Du skall naturligtvis inte lägga till andra fakta som du tror dig ha sett efter

att ha läst i fågelboken! Betänk att oriktiga rapporter som slinker igenom innebär att rrk kanske drar felaktiga slutsatser. Det kan få till följd att dessa sedan förs vidare till olika myndigheter och där kan ligga till grund för felaktiga beslut. Det är därför helt avgörande att du bara rapporterar iakttagelser där du är helt säker på artbestämningen.

Rapportera INTE fynd av bivråk i april...

... om du inte är helt säker på att du har bestämt fågelns rätt. Rrk ställer sig alltid mycket tveksam till fynd av en art under tider på året då den inte skall finnas i Uppland. Bivråk i april är bara ett exempel bland många från rapporteringen där tidpunkten för fynden varit anmärkningsvärda och i många fall direkt otänkbara. I och för sig är fåglar mobila varelser som lätt kan förflytta sig långa sträckor på kort tid, men det vill mycket till innan t.ex. en lövsångare anländer till Uppland redan i början av april. Å andra sidan är det så att många arter har tidigare lagt sin ankomst under senare år och kanske kan det framöver hända att de första fynden av lövsångare registreras i början av april. I nuläget anser vi i rrk ett sådant fynd som direkt osannolikt och vi kommer därför att kräva in beskrivning av fyndomständigheterna. Vi är naturligtvis intresserade av att få in sådana fynd, men då skall artbestämningen vara rätt. Kontrollera med rapporteringsmallen för Uppland i Svalan. Här får du veta hur sannolikt det är att t.ex. en drillsnäppa anländer i mars. Vid minsta tveksamhet; rapportera inte! Ett alternativ är att du rapporterar, men sätter artbestämningen som osäker. Då har andra en möjlighet att besöka platsen och kan kanske verifiera fyndets riktighet.

Rapportera INTE tre ropande slagugglor från "Harboskogarna"!

Många använder Svalan som sin digitala fågeldagbok och tänker inte så mycket på hur de skriver in sina observationer. Det gäller inte minst sättet att ange lokal för fyndet. Är Du vid t.ex. Ledskär skall Du givetvis använda den lokal som redan finns registrerad i Svalan, d.v.s. i detta fall just Ledskär! Viktigt

att komma ihåg är dock att det i första hand är fågelns belägenhet som skall rapporteras och inte rapportörens! Det gäller särskilt uppgifter om häckningar, men även andra lokalangivelser bör beskriva den aktuella fågelns placering. Befinner du dig på en lokal, men ser att gråhäger besöker en koloni några kilometer bort i ett visst vädersträck bör du givetvis rapportera var kolonin är belägen. Är platsen för kolonin redan registrerad i Svalan så använd givetvis den, även om du själv aldrig besökte kolonin. Alternativet är att i kommentarfältet ange att kolonin fanns så och så många kilometer bort från den lokal Du istället rapporterar från.

När det gäller rapportering av häckningsuppgifter om ovanliga arter måste man iakttä försiktighet så att inte känsliga uppgifter kommer till allmän kännedom. Det enklaste sättet är att ange iakttagna häckningskriterier vilket automatiskt innebär att uppgifter om känsliga arter inte kommer ut. Ett annat alternativ är att kryssa i rutan "Dold observation". Det kan vara på sin plats att uppmärksamma alla på att beteckningen "spel/sång, ej häckning" innebär att observationen är synlig för alla i Svalan! Det kan få till följd att häckningen misslyckas därför att andra besöker platsen efter att ha tagit del av fyndet i Svalan.

En av fördelarna med Svalan är att det redan finns mängder av registrerade lokaler som lätt kan användas av alla rapportörer när de är på någon av dem. Problemet för rrk är dock att många rapportörer i Svalan ofta gör det lätt för sig och väljer en redan befintlig lokal trots att fågelns inte befann sig just där. Istället för att skapa en ny lokal som bättre beskriver läget för den aktuella fågelns väljer rapportören den närmast befintliga i Svalan. Det ställer till problem för rrk (och andra) och fågelns kan bli bokförd på fel lokal. Det kan också resultera i att rrk tror att det är en annan individ, trots att det i själva verket var samma som den som rapporterats av andra på annat sätt (eller tvärtom!).

Rrk uppmanar därför alla att vara noggranna vid lokalangivelser i Svalan. På så vis kan rrk lättare avgöra var fågelns mer exakt fanns. Då kan vi klara ut om det t.ex. är en

slaguggla i ett annat revir än den som redan rapporterats av andra från grannreviret. En exakt och lättförståelig lokalangivelse gör också att vi lättare kan ta fram kartor över förekomsten av en art.

Hur skall Du då namnge den lokal där den aktuella fågeln befann sig? Är fågeln på en redan registrerad lokal i Svalan är det givetvis bara att använda den (Använd dock inte registrerade lokaler av kategorin "Fågeltornet, Ledskär; Fågeltornet, Hjalstaviken etc.). Du skall inte använda dig av det registrerade lokalnamnet om fågeln istället befinner sig på en annan lokal som finns namngiven på den topografiska kartan. Finns den senare lokalen inte med i Svalan bör du skapa en ny lokal med det aktuella namnet. Generellt skall du använda dig av t.ex. ortens, sjöns eller mossens namn och gärna koppla ihop det med aktuell sockentillhörighet. Genom att alltid skapa nya lokaler när det inte finns redan registrerade kommer antalet lokaler hela tiden att öka. Till slut kanske vi alltid kan välja en redan registrerad!

Har du inte tillgång till den topografiska kartan, kanske är du på genomresa, kan du som alternativ använda dig av en befintlig lokal och i kommentarfältet ange att fågeln satt så och så många kilometer i den riktningen från den angivna lokalen. Just det; åter igen, där fågeln satt! Har du ingen karta kan du alltid gå in på Lantmäteriets hemsida och använda dig av de kartor som finns där. Hur du än gör; tänk på att rrk lätt skall förstå var fågeln befann sig!

Rapportera INTE 10 000 grågäss vid Hjalstaviken...

... om du inte samtidigt lämnar information om hur Du kommit fram till detta antal. Har Du räknat dem mycket noggrant och kommit fram till 10 000 grågäss skall Du naturligtvis rapportera det antalet. Problemet för rrk är att det är många som skriver t.ex. 10 000 grågäss utan att egentligen ha gjort annat än en grov skattning. Givetvis är det bättre med en grov skattning än ingen uppgift alls, men man måste alltid ange hur man kommit fram till det rapporterade antalet. Har

du noggrant räknat in 10 000 grågäss; skriv i kommentarfältet att uppgiften är ganska så exakt. Har du bara skattat antalet så låt oss veta det! Kanske har någon annan varit här samma dag och räknat mer exakt och kommit fram till 9 450. Vet vi då att summan 10 000 är bara en skattning behöver vi inte fundera över den och använder istället 9 450. Har Du räknat antalet vid endast en del av en vidsträckt lokal, t.ex. Tämnaren, måste Du givetvis lämna information om detta och vilken del som uppgiften avser. Då vet vi att det, totalt sett, kan ha funnits fler vid den aktuella lokalen. Rrk vill givetvis ha en så sann bild av verkligheten som möjligt!

Rrk uppmanar alla att alltid ange hur man kommit fram till det angivna antalet, särskilt om det är stora mängder. Rapportera Du 2 000 fiskmåsar på sträck vill vi givetvis veta hur du har räknat. Har Du verkligen räknat in just detta antal eller är det bara en skattning? Är det bara en skattning vill vi veta det! Är det kanske t.o.m. frågan om en uppgift som bygger på att man räknat under kanske fem minuter per timme och man sedan, med antagandet att sträcket varit konstant hela dagen, multiplicerat och kommit fram till något? I så fall måste rrk få veta det!

Rrk Uppland vill gärna också ha information om hur Du kommit fram till antalet när det gäller t.ex. anmärkningsvärt stora mängder av en viss art på sträck. Det händer att stora antal av en svårbestämd art rapporteras under väderförhållanden som normalt inte innebär några mängder på flyttning av den aktuella arten. Här vill vi ha information om t.ex. avstånd till de sträckande fåglarna, flockstorlek, antal sträckande av snarlika arter etc. Annars är det risk att vi inte tillmäter rapporten särskilt hög tilltro och kanske blir tvungna att lägga ned möda på att inhämta den önskade informationen.

Det kan avslutningsvis vara på sin plats att uppmana alla att flitigt använda fältet "övrig information" i Svalan. Skriv gärna till extra information kring intressanta fynd.

Rrk Uppland